

7. Кукурудза Л. О. Банкрутство: причини, наслідки, організація протидії. *Вісник КДТЕУ*. 1999. №1. С. 36-58.
8. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: підручник. Київ: КНТЕУ, 2005. 824 с.
9. Прохорова Ю. В. Стратегічні та тактичні аспекти формування антикризового фінансового управління підприємством. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, Харків, 14-15 грудня 2007 р. Харків, 2007. Ч. 1. С. 166-168.
10. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 560 с.
11. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / І. О. Школьник, В. М. Кремень, С. М. Козьменко та ін.; за заг. ред. І. О. Школьник, В. М. Кремень. Київ: ЦУЛ, 2015. 488 с.
12. Шембель Ю. С. Прогнозування кризового стану підприємства й обґрунтування комплексу заходів антикризового управління: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Дніпропетровськ, 2002. 18 с.

Ольга Кнейслер, Наталія Спасів,
Тернопільський національний економічний університет

Хрістофер Даніель Колелл
Дрезденський технічний університет (Німеччина)

ДЕФІНІТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Сьогодні фінанси ОТГ стали головним інструментом реалізації місцевої політики соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад, які з часом перетворюються на домінуючу адміністративно-територіальну одиницю. З огляду на це, у науковій спільноті ствердною є точка зору щодо необхідності визначення і дослідження фінансів ОТГ як детермінанти соціально-економічного розвитку не тільки окремих ОТГ, а й держави загалом.

Дефініція «фінанси ОТГ» у теорії економічної та фінансової науки є новою. Підґрунтям для її трактування є наукові підходи, які здебільшого відображають постулати теорії місцевих фінансів, що вважаємо одним із аргументів необхідності висвітлення саме сутності фінансів ОТГ. У цьому напрямку спостерігається два підходи. Найчастіше у дослідженнях здійснюється ототожнення фінансів ОТГ з їхнім фінансовим забезпеченням і фінансовою спроможністю з позиції трактування як системи фінансування місцевими органами влади різнопланових завдань або ресурсного забезпечення. Такий підхід відображають праці

О. Покровської, Т. Гургули, Д. Шевченка, О. Сизоненко, Г. Гички, В. Дрешпака, Ю. Петрушенка, І. Сторонянської, А. Ткачука, Л. Білухи, А. Сухарської, що є неприйнятним, оскільки це різні за значенням і змістовим наповненням поняття, які апріорі не можуть бути тотожними. Другий підхід зводиться до визначення крізь призму формування і використання фінансового потенціалу регіону (І. Вахович, Г. Возняк, Р. Щур, В. Боронос, Є. Волковський, М. Козоріз, О. Тимошенко, С. Шумська, І. Лукяненка), що також є дискусійним. При цьому фінансовий потенціал трактують як сукупність фінансових (грошових) ресурсів, як резерв регіонального розвитку чи результат економічних відносин, що здебільшого відповідає дефінітивній характеристиці місцевих бюджетів, а не фінансів ОТГ. Наголосимо, що у науковому доробку вітчизняних учених на сьогодні немає трактування дефініції «фінанси ОТГ», як і в нормативно-правових актах. Відповідно можна констатувати, що теоретичне осмислення сутності фінансів ОТГ є доволі «...складним та відповідальним творчим процесом, оскільки лише на основі пізнання глибинних основ явища або процесу можна виявити чинники, що впливають на нього, дослідити причинно-наслідкові зв'язки та використовувати здобуті знання у практичній діяльності» [1, с. 19].

Оскільки фінанси ОТГ виникають у процесі формування економічних відносин, суб'єктами яких є відповідні територіальні громади, органи місцевого самоврядування ОТГ і органи державної влади на місцях, то результатом цих відносин є доходи і видатки, які відображені у бюджеті ОТГ. В той же час об'єктом – фінансові ресурси, які мобілізуються, розподіляються і використовуються в контексті функціонування грошових потоків органами місцевого самоврядування ОТГ відповідно до покладених на них функцій через призму виконання власних і делегованих повноважень з метою забезпечення добробуту членів територіальної громади. Вони, будучи у розпорядженні органів місцевого самоврядування, сформованих при об'єднанні територіальних громад, є матеріальним носієм цих економічних відносин. Фінансові ресурси – єдиний вид ресурсів, який за порівняно короткотривалі терміни може бути перетворений у будь-який інший вид ресурсів [2, с. 332]. Серед представників наукової спільноти, які акцентують увагу у дослідженнях на фінансових ресурсах мезорівня, спостерігається різнополярність у трактуванні фінансових ресурсів, що також продукує теоретичні колізії, виокремлюючи два підходи щодо вивчення цього поняття: фондний підхід – як грошові фонди та ресурсний підхід із деталізацією сфери походження і напрямів використання. У значній кількості трактувань фінансових ресурсів акцентується не на сутнісних характеристиках, а на переліку їхніх складових, джерел формування, напрямів використання, мети призначення, що вносить неузгодженість у поняттєвий апарат,

призводячи до розуміння фінансових ресурсів, виходячи із власних наукових переконань. Наголосимо, що під фінансовими ресурсами на мезорівні ми розуміємо сукупність грошових коштів, які перебувають у розпорядженні органів місцевого самоврядування і спрямовуються на задоволення потреб членів територіальних громад.

Зауважимо, що органи місцевого самоврядування ОТГ можуть формувати і використовувати тільки ту частину фінансових ресурсів, яка була сформована за розподільних відносин (податкова система, неподаткові інструменти, інструменти фінансового ринку), акумульована у місцевий бюджет (цільові фонди органів місцевого самоврядування) і з них використана з метою соціально-економічного розвитку ОТГ. Фінансові ресурси в процесі руху між суб'єктами економічних відносин формують грошові потоки, розкриваючи змістову сторону фінансів ОТГ – розподільні відносини. Як зазначив С. Юрій, «...особливість відносин ... знаходить свій прояв у тому, що вони завжди мають грошову форму вираження» [3, с. 5].

На обсяг фінансових ресурсів, які здатні генерувати ОМС ОТГ, впливають чинники, серед яких домінуючими є розподіл повноважень між органами державної влади і органами місцевого самоврядування ОТГ, розподіл дохідних джерел між державним бюджетом і бюджетом ОТГ, діюча податкова система, міжбюджетні відносини та трансфертна політика, кількість комунальних підприємств і фінансових установ, а також фінансовий стан суб'єктів господарювання комунальної форми власності, що формують господарство ОТГ. Отже, фінансові ресурси ОМС ОТГ, здійснюючи рух у формі грошових потоків, за чіткої взаємодії між суб'єктами у контексті злагоджених економічних відносин, результатом яких є доходи і видатки, що відображені у бюджеті ОТГ, забезпечують ефективний розвиток об'єднаних територіальних громад і добробут кожного члена територіальної громади.

Виокремивши основоположні елементи, що характеризують сутність фінансів ОТГ, яка за нашими переконаннями проявляється через економічні відносини в контексті розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, необхідних для виконання ОМС ОТГ своїх функцій, зазначимо: «для того, щоб глибше зрозуміти сутність поняття ... та мати змогу запропонувати агреговане визначення, яке б повніше висвітлювало його економічний зміст та функціональне призначення, доцільно було б розглянути класифікаційні ознаки цієї категорії» [4, с. 43]. До іманентних ознак виключно фінансів ОТГ належать: акумулювання фінансових ресурсів декількох громад, які територіально входять до складу ОТГ, і відповідно формування єдиного бюджету ОТГ; запровадження прямих міжбюджетних відносин із державним бюджетом, що значно підвищує фінансову спроможність ОТГ; концентрація значних ресурсів у бюджеті

ОТГ внаслідок законодавчих змін; зростання бюджетних ризиків внаслідок відсутності досвіду управління фінансами ОТГ.

Враховуючи обраний нами методологічний інструментарій дослідження фінансів ОТГ, який передбачає системний розгляд, наголосимо на властивих тільки їм нових якісних характеристиках. Дані характеристики, доповнюючи сутність фінансів ОТГ, описують їх з позицій явища, змісту і форми. Відповідно, як явище фінанси ОТГ є грошовими потоками, які сформовані внаслідок руху фінансових ресурсів внаслідок економічних відносин між суб'єктами в процесі розподільчих і перерозподільних процесів. В той же час зміст проявляється у формуванні фінансових ресурсів, акумулюванні та їхньому використанні з метою забезпечення соціально-економічного розвитку ОТГ і забезпечення добробуту членів територіальної громади. Водночас за формою фінанси ОТГ – це матеріальне вираження економічних відносин – доходи і видатки, відображені у бюджеті ОТГ.

Прояв через явище, зміст і форму позиціонує фінанси ОТГ як цілісну підсистему економічних відносин, наукове пізнання якої, виходячи із системної методології можливе через призму використання дескриптивного і конструктивного підходів. Оскільки сутність будь-якого феномена не може бути описана якоюсь однією рисою або тенденцією розвитку, тому що вона сама собою є системою й може виражатись лише системою найбільш загальних і внутрішніх, інваріантно-глибинних тенденцій розвитку, рис, закономірностей і т. ін. [5, с. 40], вважаємо, що трактування визначеної дефініції має ґрунтуватися саме на цих двох підходах. Дескриптивний підхід зводиться до дослідження функціонування системи за її структурою, елементами [6, с. 57] та характеризується описовим характером. Протилежність йому конструктивний підхід, який є основою системного синтезу та покликаний за заданою метою сконструювати відповідну структуру системи [7, с. 160].

Враховуючи визначені теоретико-методологічні основи дослідження та надбання сучасної фінансової науки, сформулюємо власне визначення фінансів ОТГ. Відповідно за дескриптивним підходом фінанси ОТГ є сукупністю економічних відносин ОМС ОТГ з іншими суб'єктами щодо формування, розподілу і використання фінансових ресурсів, матеріалізованих у грошових потоках і відображених у доходах і видатках бюджету ОТГ з метою підвищення рівня якості надання публічних послуг кожному члену ОТГ та забезпечення соціально-економічного розвитку об'єднаної території. У наведеному підході відображено філософське пізнання сутності і явища, змісту і форми фінансів ОТГ та конкретизовано їхнє основне призначення, що уможлиблює системно та всебічно досліджувати цю дефініцію.

За конструктивного підходу фінанси ОТГ є системою, яка складається із взаємопов'язаних структурних елементів – доходів, видатків, бюджету ОТГ, місцевих позик, фінансів комунальних підприємств і фінансових установ, при злагодженій взаємодії яких здійснюється забезпечення повноти реалізації функцій і завдань імперативного характеру на мезорівні в процесі досягнення самодостатності, фінансової спроможності й економічного розвитку ОТГ. Вважаємо, що досягнення самодостатності та зміцнення фінансової спроможності є детермінантами соціально-економічного розвитку ОТГ.

Таке твердження мотивоване визначенням фінансів ОТГ на основі системної позиції, яка є одним із критеріїв науковості знання та формою розуміння дійсності. Саме використання принципу діалектичної логіки крізь призму дескриптивного і конструктивного підходів уможлиблює розгляд фінансів ОТГ як системи, сформованої із відповідних елементів із внутрішніми і зовнішніми зв'язками, так і елемента більш глобальної системи з властивими йому впливами інших компонентів. Розгляд фінансів ОТГ із двох напрямків дає змогу відобразити внутрішню їхню сутність, зовнішні форми їхнього вияву, головну мету та призначення.

Література

1. Юрій С. І., Федосов В. М., Алексеєнко Л. М. та ін. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. Київ : Знання, 2008. 611 с.
2. Латинін М. А., Бобровська О. Ю., Дорошенко Г. О. та ін. Державна економічна політика регіонального розвитку : навч. посіб. / за заг. ред. М. А. Латиніна. Харків : ХарРІ НАДУ «Магістр», 2015. 402 с.
3. Юрій С. І. Дивергенція фінансів при розгортанні ринкових відносин. *Фінанси України*. 1996. №9. С. 5–12.
4. Коваленко Н. І. Еволюція теоретичних поглядів щодо сутності фінансових ресурсів держави. *Економіка та держава*. 2012. №12. С. 42–44.
5. Системные исследования. Ежегодник 1997 г. / под ред. И. В. Блауберг. Москва : Наука, 1977. 236 с.
6. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ : уч. пособ. Киев : МАУП, 2003. 368 с.
7. Прохорова В. В. Системні завдання дослідження управління розвитком підприємства. Проблеми системного підходу в економіці. 2009. №31. С. 153–164.